
Стародубець Галина (*Житомир*)

**ОСНОВНІ ЧИННИКИ ЗМІН ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ
ПОЛЯКІВ ВОЛИНИ В УМОВАХ РАДЯНІЗАЦІЇ
1920-1930-Х РОКІВ**

У першій чверті XX століття одну з найбільших національних менших Волинської губернії становили поляки. З ініціативи більшовицької влади у вересні 1925 року на Житомирщині у руслі політики коренізації було створено національні райони, зокрема, польський із центром у м. Довбиш (пізніше Мархлевськ), який проіснував до 1935 року. Район не був мононаціональним. На початку 1930-х років до його складу входило 38 сілрад, з яких польських було 31, українських — 3, німецьких — 3, єврейських — 1 із загальною кількістю населення 50445 осіб. 69,3% з них складали поляки, 18,9% — українці, 8,7% — німці, а решта — представники інших національностей. У досліджуваний нами період повсякдення населення, яке в масі своїй було сільським (без огляду на національність), визначала

політика радянізації, яка реалізовувалася в регіоні під пильним наглядом органів більшовицько-радянської влади.

На зламі 1920-1930-х років основними маркерами, які впливали на характер взаємостосунків усередині польської громади, вироблення нею практик пристосування до нових умов життя, були виборчі кампанії, голодомор 1932-1933 років, акції з переселення/виселення родин у віддаленні регіони СРСР, або, в кращому випадку — в інші області України, репресії проти так званих «контрреволюційних елементів», пік активності яких припадає на 1933-1938 роки.

Як один із дієвих інструментів деконструювання усталеної системи міжособистісних стосунків усередині сільського соціуму, влада активно використовувала метод сепарування населення на «своїх» та «інших». На «не своїх» навішували ярлики «ворога народу», ворожість яких конкретизувалася залежно від політичних, культурно-просвітницьких чи економічних запитів більшовицької влади. У різні періоди вони могли бути «позбавленцями» (особами, позбавленими низки громадянських прав, зокрема, виборчих), «ворогами революції», «шкідниками», «куркулями» тощо. Таким чином формувалася численна соціальна верства людей, які перебували поза рамками звичного для них способу життя. Серед основних причин фактичної маргіналізації місцевого населення шляхом переведення їх до статусу позбавленців можна виокремити: соціальне походження, політичні переконання, професійну діяльність. Така ситуація змушувала людей шукати способи порозуміння з представниками нової влади, пристосовуючись до умов нової реальності. З метою не бути виключеним з активного суспільно-політичного та економічного життя громади, селяни, особливо молоді люди, часто-густо змушені були зрікатися своєї родини (чоловіка, батьків), свого минулого, або ж розраховувати на колективну підтримку земляків щодо їхнього прохання до влади надати їм політичні права, вступити до ненависного колгоспу тощо.

Починаючи з 1930-х років, представники польської та німецької національності стали об'єктами політичних маніпуляцій більшовицької влади. Внаслідок загострення стосунків СРСР з Польщею та Німеччиною посилився тиск на польські та німецькі громади: їм обмежували можливості спілкування з родинами за кордоном, люстрували їхнє листування, огульно звинувачували у зрадництві і, нарешті, значна частина з них змушена була переселитися в іншій області України або ж була примусово виселена за межі республіки. За офіційними даними тільки в 1930 р. з Житомирщини було виселено близько

2800 родин, 30% з яких складали поляки. Натомість волинські села прикордонної смуги заселялися переселенцями, котрі в масі своїй були більшовицькими активістами і призначалися владою на керівні посади — головою колгоспу чи сільради, бригадиром тощо. Як правило, вони займали хати примусово виселених або ж репресованих людей. Безумовно це не могло не відобразитися на зміні повсякденного життя селян, характері їхніх взаємостосунків у громаді.

У період колективізації Мархлевщина тривалий час залишалася районом, де процес створення колгоспів проходив найменш інтенсивно. Проте колективізація та голодомор 1933 року детермінували зміни повсякденних практик національних громад. Влада свідомо провокувала загострення конфліктів усередині громади, сепаруючи її на два антагоністичні класи — бідняків та куркульство. Нагніталася атмосфера підозрілості, страху, нетерпимості один до одного. Тоді, коли частина родин зазнавала репресій з боку радянської влади, чимало людей, особливо молодшого віку, шукали способів заслужити у неї довіру, наприклад, шляхом вступу до лав більшовицької партії, груп активістів з організації колгоспів, різного роду громадських організацій, які створювалися на селі під керівництвом партійних кураторів. Щоб зайняти місце в когорті місцевого керівництва, кандидати мусили декларувати не стільки свої професійні вміння, скільки відданість «ідеям Леніна-Сталіна». В автобіографіях, заявах основний акцент ними ставився на заслугах «перед партією», суть яких зводилася до їх персональної участі в організовуваних владою репресивних акціях проти земляків.

Надзвичайно важливим чинником еволюції повсякдення польської національної меншини Волині стали репресії, розгорнуті більшовицькою владою в рамках боротьби з членами сфабрикованої органами НКВС у 1932–1933 рр. так званої «Польської Організації Військової» та Великого терору 1937–1938 років.

Отже, політика радянзації внесла докорінні зміни в усталений спосіб життя населення Волині, в тому числі й польської національної меншини. Поява нових інститутів влади — сільради, комнезами, колгоспи, вибори тощо стали маркерами змін повсякдення місцевих мешканців.